

YOGASŪTRA

BIBLIOTHECA ASIATICA

SARJA KOLLEGIUM

Karin Dean (Tallinna Ülikool)

Jaan Kaplinski (vabakutseline kirjanik)

Rein Raud (Tallinna Ülikool, Helsingi Ülikool)

Margus Ott (Tallinna Ülikool)

Amar Annus (Tallinna Ülikool)

Üllar Peterson

Tallinna Ülikool

Patañjali

YOGASŪTRA

Sanskriti keelest tõlkinud Martti Kalda
Kommenteerinud Inga Põldma ja Martti Kalda

TLÜ Kirjastus
Tallinn 2015

Bibliotheca ASIATICA

Bibliotheca Asiatica

Patañjali
Yogasūtra

Raamatu väljaandmist on toetanud Eesti Kultuurkapital

Toimetanud Berit Kaschan
Kujundanud ja küljendanud Sirje Ratso
Sarja makett: Rakett

Autoriõigus (tõlge): Martti Kalda, 2015
Autoriõigus (kommentaariid ja sissejuhatus):
Inga Põldma ja Martti Kalda, 2015
Autoriõigus: Tallinna Ülikooli Kirjastus, 2015

ISSN 1736-9118
ISBN 978-9985-58-795-9

TLÜ Kirjastus
Narva mnt 25
10120 Tallinn
www.tlupress.com

Trükk: Pakett

SISUKORD

Sissejuhatus. Patañjali „Yogasūtra“ (<i>Martti Kalda, Inga Põldma</i>)	7
---	---

Yogasūtra

I Süüvimise rajal	73
II Edenemise rajal	110
III Vägevuse rajal	148
IV Iseolemise rajal	184
 Patañjali „Yogasūtra“ põhiterminid	 209
 Kasutatud kirjandus	 213

SISSEJUHATUS

PATAÑJALI „YOGASŪTRA“

„Yogasūtra“ on kirja pandud Vana-Indias umbes 5.–2. sajandil eKr, mil Indias oli toimumas ajastute vahetus, murranguaeg. On raske öelda, kas teksti koostaja ka ise vana ajastu lõppu ja uue algust tajus, või langes teksti valmimine juhuslikult hilisemate käsitluste loojate arvates üleminekuaega. Samas seisis see tekst juba sünnihetkel nii mõneski mõttes muutuvate ajastute ja mentaalsuste piiril.

Veda'de ajastu (u 1750/1500–500 eKr) oli lõppenud ja eepiline ajastu (u 400/300 eKr – 300/400) algamas. Käes oli India rauaaja algus (u 1200–800 eKr) ning samas ka „tuhande filosoofi ajastu“ (u 800–200 eKr): muutus materiaalne kultuur, sündis arvukalt uusi usulisi ja filosoofilisi liikumisi. Muutumas oli ühiskond ja riiklus, maailmavaade ja kultuur üldisemalt. Hõimuriikidest said kuningriigid, kuningriikidest impeerium, sündis Maurya dünastia riik (u 325/320–185/180 eKr). *Veda*'de brahmanism murenes, budismi ja džainismi (ning veel mitme maailmavaate) populaarsus oli tõusuteel. Vanast oli saamas uus.

Veda'de ajastu

Veda'de ajastu algus tähendas Vana-India jaoks kardinaalseid muutusi. Umbes 2500–2000 eKr oma algkodust Sise-Aasias lahkunud indoaarialased tungisid lainetena 1700–1000 eKr loode suunast Indiasse. Aarialased saabusid hõimude ja hõimuliitude kaupa, uue kodu otsinguil liikus edasi kogu ühiskond. Sellise jõulise ja pikaajalise edasirände tulemusena oli aaria ühiskonnakorraldus ülimalt militaarne, kompaktne ja isemajandav. Elati nomaadset elu, hõimud liikusid koos suurte veise-, hobuse-, kitse- ja lambakarjadega. Ränne tähendas igapäevast sõda, ellujäämine sõltus käerammust ja praktilistest oskustest – kõik ettejuhtuvad rahvad, riigid ja kultuurid alistati või hävitati, kõik puuduolev ja vajalik rööviti. India alistati kaherattaliste hobukaarikute ning pronksisulamist relvade ja tööriistade abil. Kohalike eesli- ja härjavankrid ning kivist või vasest relvad-riistad jäid aarialaste hobustele ja sõjaväele tublisti alla.

Loomulikult mõjutas edasitung ja pidev sõjategevus aaria ühiskonnakorralduse ja mõttemaailma kujunemist. Röövimise ja orjastamise õigustamiseks kujutati vaenlasi deemonitena, kuradite ja kollidena, kaose jõududena, kellele aarialased üheskoos äikesetormi ja sõjajumala Indra ning tulejumala Agni abiga vastu astusid. Võitlus õilistas aarialasi, endanimetus *ārya* hakkas tähistama üllast isikut, ülikut, samas kui pärismaalasi märkivad nimetused *dāsa* ja *dasyu* vastavalt orja ja röövlit. Kariloomade ja poeglaste

arv olid jõukuse ja edu tunnusteks. Pärismaalasi tappes ja röövides kerkisid sõdalased teiste seast esile. Röövitud vara jagati, veis ja hobune said varakuse sünonüümideks ja raha ekvivalendiks. Sõjameestest kujunes ühiskonna eliit, hõimu edasitungi juhtimiseks valitud liidrist sai kuningas. Sõdalaste ideoloogilistest toetajatest, preestritest, kes omasid tolleaegset vähest teavet maailmast ja analüüsiost, said võimu ustavad abimehed, väike privilegeeritud sotsiaalne grupp. Hõimudes toimus kihistumine. Alistatud pärismaalased sunniti töötama aarialaste heaks, neist said teenrid ja orjad. Hõimudemokraatia kadus järk-järgult, asendudes esmalt valitava ja seejärel päritava monarhiaga.

Sotsiaalne kihistumine väljendus kastisüsteemis, mis keskaja alguseks (4.–6. saj) oli rangelt kinnistunud. Pärismaalaste diskrimineerimise põhjusteks aarialaste poolt olid alistatute kuulumine teise rassi, võõrad usukombed, paikne eluviis ning käsitööga tegelemine, mida nomaadid pidasid alandavaks ja seetõttu eapuhtaks. Ühiskond jagati nahavärvi ja ametite alusel neljaks: preestrid (skr *brāhmaṇa*), sõdalased ja valitsejad (*ksatriya*), kaupmehed ja maaomanikud (*vaiśya*) ning teenrid (*śūdra*). Kindlasse kasti (*varṇa* 'värv') ja alamkasti (*jāti* 'sünnipära') kuulumist peeti eepilise ajastu lõpuks (3.–4. saj) juba võõrandamatuks. Kastipiiridest ning oma kasti kohustustest ja õigustest üleastumine olid Vana-Indias suurimaks moraalseks ja juriidiliseks patuks.

Indiasse tungimise esimeses faasis asustasid aarialased Induse jõgikonna. Rauaaja alguses (u 1200–800 eKr) tungiti

aga viljakasse Gangese jõe orgu. Edasitungi võimaldasid tehnoloogia ja materjali poolest paremad relvad ja tööriistad; paljud vallutatud alad puhastati metsast, kohalikud elanikud alistati ja sunniti aarialaste heaks tööle: riisi kasvatama ja keraamikat valmistama. Gangese jõe orust sai India tsivilisatsiooni hääll. Siit said alguse nii vanaaja olulisim Maurya dünastia impeerium (u 325/320–185/180 eKr) kui ka keskajal teednäitav Gupta riik (u 280/320–550/620). Aegamisi edasitungi takerdus ja peatus, viljakad alad jagati hõimude vahel ära ning 8/7.–6/5. sajandiks eKr oli erinevate hõimude aladest saanud hulk kuningriike. Eksisteeris üksikuid vabariike, ent valdav oli monarhia. Esmalt oli kuningavõim valitav, aga peagi juba päritav. Ränne oli lõppenud ja maad jagatud, edasise vallutusi ei toimunud, ühiskond oli kinnistunud ja kihistunud ning arenguvõimalusi oli vähe.

Tekkis ühiskondlik stress ja väsimus, tüdimus varasemast. Selle paine kujunemises oli oma osa preestriklässil, kes veenis rahvast, et jumalad teevad ja annavad neile kõike, mida neilt palutakse, kui vaid vaimulikud taevastele jõududele õigel ajal, õiges kohas ja sobival kombel ohverdavad. Preestriklässil tähtsus ja privilegeeritus kinnistusid, ent usukombed muutusid sisutühjadeks. Ainsaks võimaluseks jumalatega kontakti astuda oli neile preestrite vahendusel hulgaliselt loomi ohverdada. Usuline edukus näis sõltuvat kariloomade (st vara) hulgast ja soovivat rikkaid. Rituaal oli, ent vaimne sisu ja osadus teispooleusega puudusid. Tavainimene eemaldati usutoimingute juurest, kontakt ülimate jõududega sai osaks preestrite eelisõigustest.

Ühiskondlik muutus

Veda'de ajastu lõpul tekkinud sotsiaalsest stressist said alguse revolutsioonilised sündmused. Käes oli „tuhande filosoofi ajastu“ (u 800–200 eKr): tekkisid tuhanded askeetlikud ja filosoofilised liikumised, mis pürgisid maailma muutmisele indiviidi endamuutmise teel. Tekkinud liikumiste seast kuulsaimad olid džainism ja budism. Esimese tinglik rajaja oli Vārdhamāna Mahāvīra Jina (u 558/557–486/485 eKr), teisele maailmavaatele pani aluse Siddhārtha Gautama Buddha (u 568/563–488/483 eKr).

Võimuvõitluse ägenemine kuningriikides ja ühiskondlikud pained panid inimesi üha enam mõtlema vaimse pääsemise viisidele, *veda*'de ohvriitusest erinevale religioossele kaemusele ja isiklikele absoluuditsinguile. Paljud eliidi hulgast pärit isikud loobusid oma staatusest, poliitilistest ambitsioonidest ja hakkasid erakuteks. Asketism oli varemgi tuntud, ent absoluudi poole püüdlemine omandas sel ajastul täiesti uued mõõtmed. Brahmanistliku ohvriteenistuse läbi saavutatavas vagaduses pettunud targad otsisid rahu iseenesest, isikliku kogemuse läbi, omaenese vaimu abil. Astumine askeedi, rändõpetlase ja kerjuse seisusse võimaldas loobuda ühiskonna ja seisuse taagast, astuda vaimselt vastu valitsevale korrale ja tavadele ning pageda maailma eest omaenese mõttemaailma.

Tekkis mitu uut askeetlikku liikumist, mille seas olid kõige populaarsemad enesepiinajate liikumised. Nende järgijad loobusid ühiskondlikust elust, elasid tsivilisat-

sioonist eemal, rändasid ringi ja piinasid end mitmel moel: nälgisid, vaikisid, kontrollisid oma hingamist, seisis päevi ühel jalal, rippusid pea alaspidi puu otsas, mädandasid oma ihu või matsid end maasse, löikasid jupikaupa oma jäsmeid otsast, murdsid katki oma luid ning lasid neil valesti kinni kasvada, tegid peenisesse augu ja toppisid sealt mõõga läbi, venitasid raskustega munandikotte, toitusid ja elasid nagu lehmad või koerad, käisid alasti või kandsid räbalaid.

Askeetide õpetus kuulutas ühiskondlikku muutust, lahtiütlemist kastist, perekonnast ja muudest ühiskondlikest sidemetest. Õpetajad taotlesid ühiskondliku ideoloogia muutmist ja loomulike seaduste järgimist. Askeetlike liikumiste praktikas olid esikohal eetika ja range enesekontroll ning seeläbi saavutatav kaemuse, kirgastumise, tõe- või vabanemise kogemus. Ideoloogia oli suunatud *veda*de õpetuse ja braahmanite autoriteedi vastu, riitusi kui naeruväärseid ja ebavajalikke eitati. Filosoofilistes spekulatsioonides otsiti elu mõtet ja maailma algust, arutleti loomise saladuste üle. Tekkis arvukalt teooriaid universumi struktuurist ja looduse algelementidest, nende klassifikatsioonist ja kombineerumisest maailmas. Valdav oli usk hinge või teadvuse igavikulisusesse ja ümbersündi.

Askeetlike liikumiste ja maailmaparandajate ideaaliks oli varane *veda*de ajastu ühiskond, kus puudusid teravad lõhed rikaste ja vaeste vahel ning valitses hõimudemokraatia. Liikumiste liidrid ehtasid oma vennaskonnad ja kogudused (*saṅgha*) üles demokraatliku mudeli alusel.